

А. Г. Васюк,
аспірант, Запорізького національного університету
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-6896-4348>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.8.236

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

A. Vasyuk,
PhD student, Zaporizhzhia National University

MECHANISMS FOR IMPLEMENTING HUMANITARIAN POLICY IN THE CONDITIONS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE REGION

У сучасних умовах глобалізації та стрімкого науково-технічного прогресу інноваційний розвиток регіонів є ключовим чинником забезпечення сталого економічного зростання та соціальної стабільності. При цьому часто основна увага приділяється технічним, економічним чи технологічним аспектам розвитку. Проте роль гуманітарної освіти в цьому процесі є не менш важливою, а іноді навіть визначальною. Для переходу на інноваційний шлях розвитку потрібна цілеспрямована комплексна політика держави, що включає як найважливіший компонент гуманітарну складову — розвиток людського потенціалу на базі високорозвинених сфер науки, культури, освіти. Необхідні суттєві інвестиції у формування інноваційної людини, нового типу особистості, що має інноваційний тип мислення та поведінки.

Гуманітарна освіта сприяє підвищенню рівня громадянської свідомості, толерантності, соціальної відповідальності. Це є основою для розвитку відкритого інноваційного середовища в регіоні, де громади здатні самоорганізовуватися, брати участь у прийнятті рішень і співпрацювати задля досягнення спільних цілей.

Сучасна економіка дедалі більше орієнтується на креативні індустрії — дизайн, мода, медіа, культурний туризм, IT-контент тощо. Усі ці сфери потребують фахівців з високим рівнем гуманітарної підготовки. Розвиток таких індустрій на регіональному рівні стимулює економіку, створює нові робочі місця, приваблює інвестиції. Поєднання технологічних знань з гуманітарними компетенціями дозволяє створювати продукти, що враховують культурні особливості регіону, відповідають потребам місцевого населення та сприяють збереженню культурної спадщини. Це може стати основою для формування унікального інноваційного профілю регіону. Університети й гуманітарні факультети відіграють важливу роль у формуванні інноваційного середовища, забезпечуючи не лише підготовку фахівців, а й ведучи наукові дослідження, сприяючи діалогу між наукою, владою, бізнесом і громадськістю.

Гуманітарна політика є невід'ємною складовою інноваційного розвитку регіону. Вона не лише формує ціннісні орієнтири та світогляд, а й створює основу для креативного потенціалу, соціальної згуртованості та сталого розвитку. Тож для досягнення справжнього прогресу регіональні стратегії мають враховувати не лише технічні та економічні аспекти, але й повною мірою використовувати потенціал гуманітарної сфери.

In the modern conditions of globalization and rapid scientific and technological progress, the innovative development of regions is a key factor in ensuring sustainable economic growth and social stability. At the same time, the main focus is often on technical, economic or technological aspects of development. However, the role of humanities education in this process is no less important, and sometimes even decisive. To transition to an innovative path of development, a targeted comprehensive state policy is needed, which includes as the most important component the humanitarian component — the development of human potential based on highly developed spheres of science, culture, and education. Significant investments are needed in the formation of an innovative person, a new type of personality with an innovative type of thinking and behavior.

Humanities education contributes to increasing the level of civic awareness, tolerance, and social responsibility. This is the basis for the development of an open innovation environment in the region, where communities are able to self-organize, participate in decision-making, and collaborate to achieve common goals.

The modern economy is increasingly focused on creative industries — design, fashion, media, cultural tourism, IT content, etc. All these areas require specialists with a high level of humanitarian training. The development of such industries at the regional level stimulates the economy, creates new jobs, and attracts investments. Combining technological knowledge with humanitarian competencies allows us to create products that take into account the cultural characteristics of the region, meet the needs of the local population, and contribute to

the preservation of cultural heritage. This can become the basis for forming a unique innovation profile of the region. Universities and humanities faculties play an important role in forming an innovative environment, providing not only the training of specialists, but also conducting scientific research, promoting dialogue between science, government, business, and the public.

Humanitarian policy is an integral part of the innovative development of the region. It not only shapes values and worldviews, but also creates the basis for creative potential, social cohesion, and sustainable development. Therefore, to achieve real progress, regional strategies must take into account not only technical and economic aspects, but also fully utilize the potential of the humanitarian sphere.

Ключові слова: публічне управління, механізми публічного управління, гуманітарна політика, гуманітарна освіта, інноваційний розвиток регіону, інноваційне мислення.

Key words: public administration, public administration mechanisms, humanitarian policy, humanitarian education, innovative development of the region, innovative thinking.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Сьогодні стабільний економічний розвиток регіону передбачає повсюдне впровадження інновацій у різні сфери діяльності. За такого підвищеного, загостреного інтересу до інновацій, у тому числі й на урядовому рівні, колосального прориву у бік інноваційної економіки не спостерігається.

Очевидно, існує цілий спектр причин, що пояснюють подібну ситуацію і все впевненіше в цих поясненнях звучить заклик до того, що насамперед паралельно з формуванням інноваційної економіки необхідні суттєві інвестиції у формування інноваційної людини, нового типу особистості, що має інноваційний тип мислення. Мова йде про гуманітарну складову у сфері вищої професійної освіти.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми інноваційного розвитку регіону широко висвітлюються в наукових публікаціях таких вчених як, Л. Антонюк і В. Сацик. А. Глушенко та П. Лузік вважають саме регіони основними осередками інновацій. Роль гуманітарної освіти в інноваційному розвитку регіону були предметом уваги Н. Барановської, Л. Віннікової, І. Осінчук, А. Тузова, Е. Лузік, М. Кірюхіної, О. Діденка і С. Шумовецької та інших.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є проведення аналізу ролі гуманітарної політики в інноваційному розвитку регіону, розвитку людського потенціалу на базі високорозвинених сфер науки, культури, освіти.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Сьогодні все частіше озвучується потреба у фахівцях, які володіють високою культурою, широкою ерудицією, інноваційними компетенціями. Слід мати на увазі, що гуманітарні знання стають дедалі необхіднішими й актуальнішими для будь-якого виду діяльності та фахівців усіх профілів. Що вищий рівень так званої гуманітарної культури, то повноцінніша самореалізація творчого потенціалу, конструктивніші комунікації, ефективніша діяльність.

Гуманітарність стає системоутворюючою компонентою нової освітньої системи, яка, у свою чергу, перетворюється на пріо-

ритетно домінуючий фактор соціально-економічного розвитку суспільства.

Цільові установки у сфері гуманітаризації спрямовані те що, щоб закладати основи широкого світогляду, формувати інноваційне мислення. Гуманітарна освіта допомагає людині віднайти саму себе, відстояти своє право на самореалізацію, самовизначення, створює її культурне поле, тобто бере на себе тягар проблем світоглядного, загальнокультурного, духовного та інтелектуального розвитку особистості. Вже не викликає сумніву той факт, що для розвитку інноваційної економіки необхідний новий тип особистості, якому притаманний вигляд багатofакторного та кластерного мислення, володіння сучасними когнітивно-аналітичними практиками та стратегіями.

Разом з тим аналіз нормативних законодавчих актів і документів показує, що формуванню подібного типу особистості та в цілому розвитку гуманітарної освіти в державних масштабах приділяється недостатньо уваги.

Так, наприклад, у Стратегії сталого розвитку України до 2030 року України основна увага зосереджена на формах та механізмах стратегічних перетворень у сфері бізнесу та технологічного виробництва. Серед пріоритетних напрямів у галузі освіти (модернізація інститутів та освітніх програм) гуманітарна освіта як основний "постачальник" інноваційної особистості не знайшла належного відображення. Подібна ситуація спостерігається і при аналізі Стратегії сталого розвитку України до 2020 року.

Метою цієї Стратегії заявлено переведення до 2030 р. економіки України на інноваційний шлях розвитку, в рамках якого частка України на світових ринках високотехнологічних товарів і послуг досягне не менше 5—10% в 5—7 і більше секторах, а частка підприємств, що здійснюють технологічні інновації, зросте. Пріоритетними напрямками інноваційного розвитку названо виробництво авіакосмічної техніки, нанотехнології, композитні матеріали, біомедичні технології, окремі напрямки раціонального природокористування та екології [3, с. 154].

Слід зазначити, що у Стратегії приділяється особливу увагу розвитку та формуванню ключових для інноваційного підприємця особистісних якостей — мобільність, бажання навчатися протягом усього життя, схильність до ухвалення ризику, стресостійкість та ін. У той же час пріоритетними спеціальностями в даному документі є природничо-наукові та інженерно-технічні, в рамках яких складно приділити увагу розвитку якостей особистості з інноваційним типом мислення та поведінки.

Визначення регіонального інноваційного потенціалу є важливим, тому що від його рівня залежить ефективність інноваційної діяльності, соціально-економічного розвитку території

та її конкурентоспроможність. Способи визначення інноваційного потенціалу регіонів України, які застосовуються зараз органами виконавчої влади, керівництвом великих підприємств, різними рейтинговими агентствами, недостатньо ефективні, тому що вони не враховують його структуру і не дозволяють визначити найбільш сильні і слабкі його місця. Отже, відсутня можливість обрати найпріоритетніші напрямки інноваційної стратегії регіону, які мають найвищу ресурсну базу.

Однією з особливостей розвитку регіонів України є нерівномірність їхнього соціально-економічного розвитку, забезпечення різними видами ресурсів. Багато уваги цьому питанню приділяється Урядом України, висвітлюється у засобах масової інформації. Така нерівномірність є джерелом відмінностей у регіональному інноваційному потенціалі як за рівнем, так і за його структурою. Внаслідок цього мають бути відмінності у виборі пріоритетних напрямів стратегії інноваційного розвитку для кожного регіону.

Виявлено, що в інноваційному потенціалі кожного регіону спостерігається переважання тих чи інших інноваційних ресурсів. Залежно від домінуючої групи наявних ресурсів у структурі всі регіони можна класифікувати на:

- регіони з кадроворієнтованим інноваційним потенціалом;
- регіони із фінансово стійким інноваційним потенціалом;
- регіони з інноваційно-активним інноваційним потенціалом;
- регіони з інституційно-інфраструктурним інноваційним потенціалом;
- регіони із універсальним інноваційним потенціалом.

Відповідно до цієї типології можна визначити особливості стратегії інноваційного розвитку для того чи іншого регіону.

У регіонах із кадроворієнтованим інноваційним потенціалом мають кількісну перевагу показники, що характеризують забезпечення інноваційного процесу людськими ресурсами. У таких регіонах України, порівняно з іншими складовими інноваційного потенціалу, найвища якість освіти на всіх рівнях, розвинені компетенції у сфері досліджень та розробок, мотивація до інновацій у вишах, висока частка вчених та наукового персоналу, населення найбільш сприйнятливий до інновацій [5, с. 147].

У зв'язку з цим при розробці стратегії інноваційного розвитку регіону найбільшу увагу слід приділити пошуку власних фінансових можливостей забезпечення інноваційної діяльності в регіоні, підвищення інноваційної активності та розвитку інноваційної інфраструктури. При цьому максимально використовувати людські ресурси, що вже є. Перевагою користуватимуться програми, які не потребують високих витрат.

Доцільно використання стратегії наздоганяючого розвитку з домінуючою роллю людського фактора у її реалізації. Вона має бути спрямована на стимулювання інноваційної активності наукових, науково-технічних організацій, бізнесу, збільшення об'єктів інфраструктури та підвищення її ефективності, забезпечення правової та фінансової підтримки інноваційної діяльності з боку держави. При цьому передбачається відсутність цілеспрямованих масштабних зусиль на нарощування людського потенціалу у сфері науки, освіти, технологій та інновацій.

У регіонах із фінансово стійким інноваційним потенціалом мають кількісну перевагу показники, що характеризують достатність наявних фінансових ресурсів регіону для здійснення інноваційної діяльності. Тут найвищі витрати як самих підприємств на здійснення інноваційної діяльності, і держави з урахуванням фінансування наукової та інноваційної сфери з допомогою залучення коштів регіонального і державного бюджетів. Як правило, це регіони із високим рівнем соціально-економічного розвитку.

Стратегія наздоганяючого розвитку. Повинна бути спрямована на заходи щодо розвитку людського капіталу, формування інноваційного клімату, пропаганди інноваційного підприємництва та наукової діяльності, стимулювання населення та інноваційні товари. Також необхідно стимулювання інноваційної активності наукових, науково-технічних організацій, бізнесу, підвищення об'єктів інфраструктури та підвищення її ефективності, забезпечення правової та фінансової підтримки інноваційної діяльності з боку держави.

При цьому передбачається, що в регіоні достатньо фінансових коштів для реалізації заходів сприяння інноваційній діяльності, які потребують високих витрат. У цьому випадку, коли інноваційна діяльність має достатню фінансову підтримку, потрібно спрямовувати зусилля на усунення причин її низької результативності та наздоганяти в інноваційному розвитку провідні регіони. Інноваційна стратегія розвитку регіону має бути спрямована на нарощування людського потенціалу, забезпечення відтворення в регіоні наукових кадрів, розробку механізмів підвищення інноваційної активності підприємств, наукової діяльності в регіонах України, розвиток та підвищення ефективності інноваційної інфраструктури.

У регіонах з інноваційно-активним інноваційним потенціалом мають кількісну перевагу показники, що характеризують здатність регіону генерувати та впроваджувати нововведення. На цих територіях найактивніше здійснюється розробка та впровадження інновацій на підприємствах, випускається інноваційна продукція, високий рівень використання сучасних інформаційних технологій у сфері бізнесу. У сфері науки також мають перевагу такі показники як кількість активних дослідників, кількість опублікованих наукових статей тощо.

Це має на увазі, що в регіоні вже існує досить сприятливий інноваційний клімат та заходи інноваційного розвитку необхідно спрямовувати на підвищення кадрового потенціалу, залучення інвестицій на науково-технічну діяльність, розвиток власних розробок у регіоні. Також необхідний розвиток та підвищення ефективності інноваційної інфраструктури. Основною метою інноваційної стратегії може бути досягнення лідерства серед регіонів в інноваційних секторах економіки, оскільки висока інноваційна активність підвищує інвестиційну привабливість регіону.

Стратегія досягнення інноваційного лідерства. Повинна бути спрямована на заходи щодо розвитку людського капіталу, збільшення об'єктів інфраструктури та підвищення її ефективності, забезпечення правової та фінансової підтримки інноваційної діяльності з боку держави. Необхідна робота із залучення інвестицій у регіон, як приватних, і державних.

У регіонах з інституційно-інфраструктурним інноваційним потенціалом мають кількісну перевагу показники, що характеризують комплекс взаємопов'язаних структур, які обслуговують та забезпечують реалізацію інноваційної діяльності. До суб'єктів інноваційної інфраструктури належать науково-дослідні інститути, установи вищої професійної освіти, інноваційно-технологічні центри, спеціальні економічні зони, центри колективного користування, фонди розвитку та інші спеціалізовані організації [1].

У цій ситуації збільшення інноваційних можливостей регіону можливе за рахунок підвищення ефективності використання суб'єктів інфраструктури шляхом залучення та відтворення власних людських ресурсів, надання заходів щодо стимулювання їхньої діяльності, залучення до процесу інноваційної діяльності підприємств із різних галузей та форм власності, залучення інвестицій з боку. Найбільш оптимальним буде використання стратегії розвитку, що наздоганяє, з орієнтацією на використання вже наявних суб'єктів інноваційної інфраструктури регіону.

Стратегія наздоганяючого розвитку з орієнтацією використання наявних суб'єктів інноваційної інфраструктури регіону. Повинна бути спрямована на заходи щодо розвитку людського капіталу, забезпечення інвестиційної привабливості регіону за рахунок підвищення його інноваційної активності, забезпечення правової та фінансової підтримки інноваційної діяльності з боку держави.

У регіонах із універсальним інноваційним потенціалом усі ресурси розподілені рівномірно.

Збалансований розподіл інноваційних ресурсів у регіоні дозволяє найбільш повно використовувати наявний інноваційний потенціал суб'єктів господарювання регіональної економіки. У таких регіонах можлива реалізація стратегії нарощування потенціалу регіону, яка передбачає всебічний комплексний план нарощування потенціалу регіону, спрямований на досягнення довгострокової мети, що включає завдання та пріоритети розвитку регіону та комплекс відповідних дій та рішень. Такою метою має стати забезпечення сталої та довготривалої позитивної динаміки інноваційних процесів на регіональному рівні [4, с. 221].

Прокламації про перехід до інноваційної моделі розвитку, постіндустріального суспільства, суспільства знань представлені майже в кожній програмі економічного розвитку країни та регіонів. Безумовно, нашій країні, як і всьому цивілізованому світу, потрібні кваліфіковані науково-технічні, інженерні кадри, без яких неможливо подолати ризики та вирішити проблеми інноваційного виробництва. Тим не менш, у центрі будь-яких процесів і всього, що відбувається в суспільстві, стоїть людина, природа і сутність якої є головним предметом гуманітарної освіти. Саме посилення ролі людського капіталу, підвищення уваги якості підготовки фахівців інноваційного типу пояснюється зростаюча популярність і затребуваність сучасного гуманітарного знання.

Необхідно відзначити, що багато сучасних учених оцінюють стан професійної гуманітарної освіти як кризовий, представляючи його зоною невизначеності та ризику, оскільки односторонність ціннісних орієнтирів змінюється світоглядним плюралізмом, а вимоги інтернаціоналізації та ринкової орієнтованості підривають його функції трансляції молоді базових універсальних цінностей.

Особливі претензії пред'являються до змісту професійної соціально-гуманітарної освіти за його невідповідність запитам ринку, надмірність, інертність, нездатність враховувати швидкість оновлення знань, зміну ціннісних пріоритетів.

Причини ситуації зазвичай пов'язують із кризою культури, переродженням гуманізму, кризою людської особистості. Під впливом споживчого ажіотажу, що охоплює дедалі більше країн на всіх континентах, люди втрачають інтерес до сенсових аспектів свого буття і прямують до миттєвих благ.

Це, своєю чергою, викликає необхідність аналізу стану освітньої сфери щодо запровадження, поширення та вдосконалення викладання соціально-гуманітарних дисциплін. Насамперед потрібно визначення статусу соціально-гуманітарної освіти на рівні середньої освіти, її значущості у формуванні професійних орієнтацій молоді [2, с. 117].

Далі виникає необхідність аналізу стану соціально-гуманітарної освіти у вузі для студентів не гуманітаріїв. Необхідний розгляд способів відповіді вишу на відповідні виклики часу, облік вимог ринку праці у цьому плані.

Нову змістовну якість підготовки фахівця, готового вирішувати інноваційні завдання, потрібно будувати на міждисциплінарній основі з використанням комплексного гуманітарного та природничо-наукового знання. Необхідний творчий синтез дисциплін математичного та гуманітарного циклу, що дозволяє досягти необхідної якості підготовки кадрів, здатних до створення та впровадження інновацій у будь-якій сфері.

Інноваційна діяльність потребує "гуманітарного забезпечення", необхідний інтелектуальний прорив у освоєнні інноваційних типів мислення та поведінки, що неминуче призведе до соціально-економічних ефектів, пов'язаних із забезпеченням умов сталого розвитку українського суспільства, зі зростанням інноваційного людського потенціалу та бізнес-середовища.

ВИСНОВКИ

Таким чином, в інноваційному розвитку регіону гуманітарна складова має бути імперативом. Для переходу на інноваційний шлях розвитку необхідна активна комплексна інноваційна політика держави, куди входить розвиток людського потенціалу з урахуванням високорозвинених сфер науки, культури, освіти. Інноваційні ресурси у регіонах України, зазвичай, розподілені нерівномірно, що зумовлює необхідність вибору різних пріоритетів щодо напрямів їх стратегічного розвитку. З урахуванням переважання тих чи інших показників інноваційного потенціалу органами державної влади регіонів повинен здійснюватися такий вибір стратегії його інноваційного розвитку, який дозволить найбільш повно використовувати інноваційні ресурси, що вже є, і сконцентрувати зусилля на проблемних зонах регіону, що необхідно для максимально швидкого досягнення стратегічних цілей інноваційного розвитку території.

Література:

1. Цифрова трансформація освіти і науки. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/tag/tsifrova-transformatsiya-osviti-i-nauki?tag=tsifrova-transformatsiya-osviti-i-nauki> (дата звернення: 06.03.2025).
2. Білак Г. Діагностика подібності регіонів України за проблемами соціально-економічного розвитку. Актуальні проблеми економіки. 2013. № 12. С. 115—123.
3. Телебенєва, Є., Баріло, І. Соціально-економічний розвиток регіону як об'єкт суспільно-географічного дослідження. Часопис соціально-економічної географії. 2016. № 19 (2). С. 152—156.
4. Устенко С. В. Методологічні основи розвитку економіки України і перспективи підвищення її потенціалу в ринкових умовах. Держава та регіони: (серія: Економіка та підприємство). 2005. № 3. С. 220—224.
5. Шестаковська Т. Л., Савченко В. Ф. Особливості формування соціально орієнтованих кластерів в Україні. Науковий вісник Полісся. 2016. № 1 (5). С. 46—55.

References:

1. Ministry of Education and Science of Ukraine (2025), "Digital transformation of education and science", available at: <https://mon.gov.ua/tag/tsifrova-transformatsiya-osviti-i-nauki> (Accessed 6 March 2025).
2. Bilak, H. (2013), "Diagnostics of similarity of regions of Ukraine on the problems of socio-economic development", Aktualni problemy ekonomiky, vol. 12, pp. 115—123.
3. Telebenieva, Ye. and Barylo, I. (2016). "Socio-economic development of the region as an object of socio-geographic research", Chasopys sotsialno-ekonomichnoi hieohrafii, vol. 19 (2), pp. 152—156.
4. Ustenko, S.V. (2005), "Methodological foundations for the development of Ukraine's economy and prospects for increasing its potential in market conditions", Derzhavata rehiony: Seriya Ekonomika ta pidpriemnytstvo, vol. 3, pp. 220—224.
5. Shestakovska, T. & Savchenko, V. (2016), "Features of formation of socially oriented clusters in Ukraine", Naukovy visnyk Polissja, vol. 1, pp. 46—55.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2025 р.